Jyväskylän seudun
JÄTELAUTAKUNTA

ASIANTUNTIJALAUSUNTO

Jyväskylän seudun jätelautakunta/ Kari Ström

26.4.2021

Eduskunnan ympäristövaliokunta
YmV@eduskunta.fi
HE 40/2021 vp

Kuuleminen 27.4.2021

HE 40/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi jätelain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Jyväskylän seudun jätelautakunta kiittää ympäristövaliokuntaa kutsusta tulla kuultavaksi hallituksen esityksestä HE 40/2021 vp ja antaa asiassa myös kirjallisen lausunnon. Jätelautakunta keskittyy lausunnossaan hallituksen esitykseen siltä osin kuin se liittyy kunnan vastuulle kuuluvaan jätehuoltoon ja erityisesti jätehuoltoviranomaisen toimivaltaan liittyviin asioihin.

Jyväskylän seudun jätelautakunta toivoo, että eduskuntakäsittelyssä hallituksen esityksen tärkeimpiä kokonaisuuksia ei enää muuteta. Näitä ovat erilliskeräysvelvoitteet, erilliskerättävien jätteiden kuljetus kunnan järjestämänä sekä tuottajien ja kuntien yhteistoiminta pakkausjätteiden keräyksessä.

Jätehuolto muodostaa kokonaisuuden

Jyväskylän seudun jätelautakunta muistuttaa, että jätehuolto muodostaa kokonaisuuden, jonka tärkein tavoite on ympäristön ja terveyden suojelu. Kokonaisvastuu riittävien ja toimivien jätehuoltopalvelujen järjestämisestä asumisessa syntyvälle ja muulle vastaavalle jätteelle soveltuu parhaiten julkiselle toimijalle eli kunnalle.

Kunnan jätehuoltotehtävät muodostavat laajan operatiivisten jätehuoltotehtävien kokonaisuuden, jota hoidetaan julkisena hallintotehtävänä. **Tähän kokonaisuuteen kuuluu yhdenvertaisena neuvonta, jätteen keräys kiinteistöiltä ja alueellisilta keräyspisteiltä, kuljetus ja käsittely**.

Keväällä 2020 lausunnoilla ollut jätelakiehdotus muodosti perustellun kokonaisratkaisun, jossa valitut ohjauskeinot täydensivät toisiaan, edistivät jätehuoltojärjestelmän toimivuutta kokonaisuutena ja jossa oli otettu huomioon komission varhaisvaroitusmenettelyn suositukset sekä tutkimustulokset. Ratkaisuehdotukset muodostivat yhtenäisen kokonaisuuden, joista yhdenkin olennainen muuttaminen johtaisi tarpeeseen tarkastella myös muut keskeiset ohjauskeinot uudelleen.

Jyväskylän seudun jätelautakunta pitää erittäin valitettavana asiana, että nyt käsiteltävänä olevassa ehdotuksessa kokonaisratkaisusta on osin luovuttu sekalaisen yhdyskuntajätteen jätteenkuljetukseen liittyvän kaksoisjärjestelmän vuoksi. **Perustelut kompromissiratkaisusta ovat ontuvat, kun taustalla tehdyt asiantuntijaselvitykset,**

tutkimukset ja faktat on täysin ohitettu poliittisen päätöksenteon vaikeuksien vuoksi.

Vaikka jätteenkuljetukseen ehdotettu muutos jakaa mielipiteitä ja paikoin aiheuttaa huolta jätteenkuljetusyritysten pärjäämisessä kilpailutuksissa, tulisi tässä vaiheessa katsoa tulevaisuuteen ja kehittää toimintoja yhteistyössä. Muutos tulisi nähdä mahdollisuutena. Jätelainsäädäntöä ei saisi ohjata menneisyys ja mielikuvat vaan sen tulisi perustua faktoihin, joiden pohjalta voitaisiin edistää kiertotaloutta ja aidosti tähdätä korkeampaan yhdyskuntajätteen kierrätysasteeseen.

Jätelakiesitystä tarkastellessa tulisi prioriteettina olla ympäristön ja terveyden suojelu, kiertotalouden vahvistaminen sekä asiakkaan näkökulma ja vasta toissijaisesti yritystoiminnan edistäminen. Jätteenkuljetusyrityksille on luvassa lisää työmahdollisuuksia, kun erilliskeräys laajenee. Yritysten tulee edelleen kehittää palveluitaan saadakseen hankintalainsäädännön mukaisia urakoita.

Jyväskylän seudun jätelautakunta on painottanut päätöksenteossa kuntalaisten asemaa. Jyväskylän seudun jätelautakunta on joutunut pohtimaan, onko muutaman yrityksen intressi tärkeämpi vai noin 175 000 asukkaan tasapuoliset, oikeudenmukaiset ja edulliset palvelut. Jätelautakunta on nähnyt jälkimmäisen kokonaisuuden tärkeimmäksi, tietäen, että kuljetusyrittäjillä on tasapuoliset mahdollisuudet osallistua jätteenkuljetusten kilpailutukseen.

Jyväskylän seudun jätelautakunnan kokemuksia kahden kunnan jätteenkuljetusjärjestelmäpäätöksestä

Jyväskylän seudun jätelautakunta on päättänyt siirtymisestä kunnan järjestämään jätteenkuljetukseen Laukaassa (2017) sekä Toivakassa (2018). Päätösten toimeenpanoon kului kolme vuotta käsittelyiden kiertäen korkeimman hallinto-oikeuden kautta. Korkein hallinto-oikeus vahvisti jätelautakunnan päätökset ja hylkäsi niistä tehdyt valitukset.

Päätösten tueksi tehdyissä selvityksissä (selvitykset lausunnon liitteenä) huomattiin seuraavia epäkohtia kiinteistön haltijan järjestämässä jätteenkuljetuksessa:

- jätehuoltoon kuulumattomien kiinteistöjen ns. vapaamatkustajien suuri määrä, jätteitä hävitetään epäasianmukaisesti polttamalla tai viemällä vääriin paikkoihin. Tunnolliset kuntalaiset maksavat vapaamatkustajien kustannukset, kun ei voida varmistaa kaikkien kiinteistöjen kuulumista jätehuoltojärjestelmään.
- jäteastioiden tyhjennysten hinnoittelu oli 40—220 prosenttia kalliimpaa kuin alueen kunnissa, joissa toimii kunnan järjestämä kuljetus
- asukkaan valinnanvapaus oli usein epätodellista kunnassa toimivien kuljetusyrittäjien monopoliasemien vuoksi (selvitysten karttaliitteet). Herää myös kysymys, onko kaikilla asukkailla osaamista jätekuljetusten omatoimiseen kilpailutukseen ja sopimiseen.
- jätehuoltoviranomaiselle toimitettujen kuljetustietojen toimittamisessa oli usein puutteita ja viivästymisiä. Jätehuoltoviranomainen on joutunut turvautumaan

jätehuollon valvontaviranomaisena toimivan ELY-keskuksen virka-apuun kuljetustietojen saamiseksi.

Kunnan vastuulla olevan jätteenkuljetuksen järjestäminen

Jyväskylän seudun jätelautakunta pitää ehdottoman tärkeänä, että sekalaisen yhdyskuntajätteen kuljetusten kaksoisjärjestelmästä luovutaan ja siirrytään kunnan järjestämään kuljetukseen. Hallituksen esityksessä kunnat on velvoitettu jakamaan kuljetusurakat alueellisesti ja ajallisesti siten, että useampi yritys voi osallistua kilpailutuksiin ja saada myös urakoita.

Mikäli kaksoisjärjestelmä säilyy sekajätteen kuljetuksessa menettää kunta kokonaisuuden hallinnan. Kaksoisjärjestelmän säilyminen myös lisää jätehuoltoviranomaisen sekä tuomioistuimien hallinnollista taakkaa jatkuvien valituskierteiden vuoksi. Jätehuollon kehittämiseen käytettävä aika valuu hukkaan, kun valituskierteestä syntyy useiden vuosien turhaa odotusta.

Jyväskylän seudun jätelautakunnan kokemuksesta kunnan järjestämä kuljetus antaa paremmat mahdollisuudet kehittää alueellista jätehuoltoa:

- mahdollisuus kierrätystä edistävien ohjauskeinojen käyttöön, kuten lajitteluun kannustava hinnoittelu. Jätetaksan ohjaavuuden hallintaan kuuluu olennaisena osana sekajätteen kuljetuksen ja käsittelyn hinnoittelu.
- kustannustehokas keräys ja kuljetus, kuten monilokero-, yhteis- ja korttelikeräys. Jyväskylän seudulla toteutetuissa kilpailutuksissa ajoneuvoluokitusten ehdoksi on asetettu vähäpäästöiset, biokaasukäyttöiset tai vähintään EURO 6 luokituksen jäteautot.
- Jyväskylän seudun neljä kuntaa on jaettu yhteensä 11 urakka-alueeseen, uusia kilpailutuksia tehdään vuosittain
- jätehuollon seuranta on reaaliaikaisen ja ajantasaisen jätteenkuljetusrekisterin ansiosta tehokasta. Aktiivisella seurannalla jätehuoltoon kuulumattomat kiinteistöt saadaan tehokkaasti niin erilliskerättävien jätteiden kuin sekajätteen keräyksen piiriin.
    - Laukaassa siirryttiin kunnan järjestämään jätteenkuljetukseen 1.4.2020. Ensimmäisen vuoden aikana jätehuoltoviranomaisen tekemän seurannan ansiosta vakituisten asuntojen jätehuollon liittymisaste on noussut 10 %:lla.
    - jätehuoltoviranomaisen tekemän selvityksen mukaan kiinteistön haltijan järjestämän jätteenkuljetuksen alueella Toivakassa vapaa-ajan asuntojen kuuluminen jätehuoltojärjestelmään on ollut varsin puutteellista. Järjestelmän ulkopuolella oli jopa yli 50 % alueen kesämökeistä ennen siirtymistä kunnan järjestämään jätteenkuljetukseen.

Kunnan järjestämässä jätteenkuljetuksessa noudatetaan aina jätelain mukaista etusijajärjestystä sekä jäteasetuksen erilläänpitovelvollisuutta, jolla varmistetaan erilliskerättyjen hyötyjätteiden päätyminen asianmukaiseen materiaalihyödynnykseen.

Kunnan ja tuottajien yhteistoiminta

Kuntien ja tuottajien lakisääteinen yhteistyömalli on keskeisen tärkeä ja olennainen osa ehdotettua kokonaisuutta ja Jyväskylän seudun jätelautakunnan mielestä sitä ei tulisi tässä vaiheessa muuttaa. Yhteistoiminnalla luodaan malli, jossa jätehuollon keskiöön nostetaan asukas ja varmistetaan asukkaalle helppo ja yksinkertainen yhden luukun periaatteella toimiva erilliskeräys.

Ehdotus on ennen kaikkea asukkaiden kannalta selkeä, kun kunta järjestää kaikkien erilliskerättävien asumisessa syntyvien jätteiden kuljetuksen kiinteistöltä. Yhteistoiminnalla varmistetaan tuottajan kustannusvastuun toteutuminen siten, että asukas saa hyödyn pakkausjätteen tyhjennyshinnassa.

Lakiehdotuksen mukainen yhteistoimintavelvoite kuntien ja tuottajien välillä on mahdollista toteuttaa ainoastaan kunnan järjestämässä jätteenkuljetuksessa. Tällöin tuottajien kunnille maksamat korvaukset alentaisivat suoraan ja läpinäkyvästi kiinteistöjen ja asukkaiden jätemaksuja.

Erilliskeräysvelvoitteet

Jäteasetuksessa esitetyt erilliskeräysvelvoitteet ovat olennainen keino kierrätystavoitteiden saavuttamisessa. Jyväskylän seudun jätelautakunta haluaa korostaa mahdollisuutta jätehuoltomääräyksissä poiketa jäteasetuksen mukaisista kiinteistöittäisen erilliskeräyksen velvoiterajoista ottaen huomioon paikalliset olosuhteet. On erityisen tärkeää, että kunnille on turvattu etusija vapaaehtoisuuteen perustuvassa erilliskeräyksen järjestämisessä asukkaille.

Jyväskylän seudun jätelautakunnan jätehuoltomääräykset, jotka astuivat voimaan 1.4.2020, valmisteltiin jätelakityöryhmän esityksen mukaisena ottamalla huomioon nyt asetuksessakin ehdotetut velvoiterajat. Biojätteen erilliskeräyksessä Jyväskylän seudulla on jo vuosia ollut vähimmäisvaatimustasoa tiukempi erilliskeräyskäytänne velvoitteen koskiessa kaikkia asuinkiinteistöjä.

Jyväskylän seudun jätelautakunta esittää, että jätelainsäädännön valmistelussa varmistettaisiin, että erilliskerätyistä jätteistä tehdylle kierrätysmateriaalille löytyy käyttömahdollisuuksia. Sen materiaalin, joka lajitellaan, tulee päätyä uusiokäyttöön. Kierrätetylle materiaalille tulee löytää keinoja esimerkiksi SUP-direktiivin kaltaisen sekoitevelvoitteen avulla.

Saostus- ja umpisäiliölietteen kuljetus

Jyväskylän seudun jätelautakunta painottaa, että lietteiden jätehuoltoa tulisi tarkastella kokonaisvaltaisesti omalla selvityksellä, erityisesti ympäristönäkökohdista, voidaanko kuljetusjärjestelmä säilyttää kaksoisjärjestelmänä. Alueellisesti tehtyjen selvitysten perusteella kunnan järjestämään jätteenkuljetukseen on päädytty nimenomaan ympäristön suojelemiseksi.

Jätelakiehdotuksen mukaan, mikäli kunnassa on päätetty saostus- ja umpisäiliölietteen kuljetuksesta kiinteistön haltijan järjestämänä, tulee kunnan seurata ja valvoa päätöksen täytäntöönpanoa ja sen edellytysten täyttymistä sekä tarvittaessa käsiteltävä saostus- ja umpisäiliölietteen kuljetusta koskeva asia uudelleen. Kaksoisjärjestelmän säilyttäminen aiheuttaisi siten edelleen jatkuvaa sääntelytaakkaa jätehuoltoviranomaisille, hallintotuomioistuimille ja kaikille jätealan toimijoille.

Oikea tieto ohjatkoon lain valmistelussa

Jyväskylän seudun jätelautakunnan päätöksentekoa on haitannut erityisesti kuljetusyrittäjien ja heidän edunvalvontansa voimakas tarkoituksellisesti harhaanjohtavan tiedon jakaminen ja sen kohdentaminen päätöksentekijöille ja kuntalaisille (esimerkkinä paikallislehdessä julkaistu kuljetusyrittäjien laatima kysely lausunnon liitteenä). Vahva luottamus virkakoneiston ja päätöksentekijöiden välillä sekä vahva verkostoituminen on kuitenkin mahdollistanut lähes yksimielisen päätöksenteon kunnan järjestämään jätteenkuljetukseen Jyväskylän seudulla.

Nyt seudun kunnat, viranomaiset ja kuntien omistama jäteyhtiö sekä sidosryhmät yhdessä keskittyvät jätteensynnyn vähentämiseen, kierrätysasteen nostamiseen, asukkaiden palvelujen parantamiseen sekä laajaan verkostoyhteistyöhön —visiolla Kohti jätteetöntä Jyvässeutua 2030.

Toivon, että eduskunnan ympäristövaliokunta luottaa virkakoneiston valmisteluun ja saadaan jätelaki, joka vie Suomen vahvasti kiertotalouden edelläkävijäksi.

Jyväskylässä 26.4.2021

Kari Ström